

SAMSUN KENTİNİN YENİ GELİŞİM ALANLARI: ATAKUM, ATAKENT VE KURUPELİT

*Newly Developing Urban Areas of Samsun City:
Atakum, Atakent and Kurupelit*

Yrd. Doç. Dr. Ali YILMAZ *

ÖZET

Karadeniz kıyısında küçük bir alt koyda kurulmuş olan Samsun kenti, bulunduğu doğal yapı içinde sınırlı bir gelişim alanına sahiptir. Kent, 1970'li yıllarda bulunduğu koy dışına çıkarak, Kürtün Irmağının batısında Atakum, Atakent ve Kurupelit'e doğru yayılmaya başlamıştır. Kentin bu yönde gelişmesinde kıyı düzlüklerinin ve Samsun-Sinop Karayolu ulaşım altyapısının varlığı etkili olmuştur.

1970 öncesinde Atakum, Atakent ve Kurupelit kıyıda plaj alanları, yazlık evler ve dinlenme tesisleri, iç kesimlerde köy yerleşmeleri ve tarım alanları ile Samsun kentinin sayfiye alanları iken, kentin bu yönde gelişimi ile hızlı bir yapılaşma göstermiş ve değişime uğramıştır. Hızlı ve plansız yapılaşmaya bağlı olarak çeşitli kentleşme sorunları yaşanmaktadır. Kıyıda yazlık evler ve diğer sayfiye alanları giderek yok edilmektedir.

Atakum, Atakent ve Kurupelit kıyılarındaki çok katlı çirkin yapılaşma durdurularak, kıyı alanlarının sayfiye özelliği korunmalıdır. Bu konuda Samsun-Sinop Karayolu fiziki sınır olarak alınabilir. Karayolu ile deniz arasında kalan kesim sayfiye alanı olarak belirlenmelidir. Giderek nüfus çeken ve ilgi alanları olmaya devam eden Atakum, Atakent ve Kurupelit'de kent halkı ile denizi buluşturan projeler uygulanmalıdır. Nüfusun gelişimi ve ihtiyaçları göz önünde tutularak, iç kesimlerde uzun vadeli yeni gelişme alanları oluşturulmalıdır. Böylece yazlık evler üzerindeki yapılaşma baskısı azaltılmalıdır.

ABSTRACT

Samsun is a city located on a small bay which limits its expansion. The rapid growth of population and urbanization in Samsun City has led to an expansion in the residential area. In 1970s, the city area has began to expand to the coastline in the west of Kürtün, that is to Atakum, Atakent and Kurupelit district.

Atakum, Atakent and Kurupelit coastline with summer homes, holiday camps and sandy beaches which are also holiday resort, have been affected in negative way because of being left in the city development area. Besides a number of urbanization problems, summer places are losing recreational featu-

* Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi.

res. Summer places are turning into residential areas and multy-floor buildings have come to take the place of summer homes. The connection between the city and sea is being cut off by apartments.

The authorities have to stop the construction activities of multi-floor buildings on the coastline of Atakum, Atakent and Kurupelit which attracts a lot of interest, and they have to create new projects to bring the residents of city and the sea together. Considering the population growth and their needs, they have to find out new long-lasting expansion areas by creating new planned residential areas and areas for mass-housing in the inner parts of the region. In this way the pressure of construction on summer places are to be prevented.

Giriş

Kentlerin genişleyerek yakınlarındaki kırsal alanlara plansız yayılması çoğu zaman kentleşme ve arazi kullanım sorunlarına neden olmaktadır. Kıyıda yer alan kentlerde ise olayın kıyı kullanımını açısından ayrı bir önemi bulunmaktadır.

Samsun kenti Karadeniz kıyısında küçük bir alt koyda kurulmuştur. Önceleri bulunduğu koy içinde büyüyen kent, 1970'li yıllardan sonra koy dışına çıkarak doğu ve batı yönünde kıyı boyunca gelişimini sürdürmüştür. Doğudaki gelişme alanlarında daha çok sanayi faaliyetleri yerleşirken, batıda konut alanları gelişmiştir.

Bu Araştırmada Samsun kentinin batıya doğru yeni gelişim alanları Atakum, Atakent ve Kurupelit konu edilmiştir. Yeni gelişim alanları, Samsun kent merkezinin batısında, Kürtün ırmağı ile Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kampüsü arasında kıyı boyunca 15-20 km. uzanmaktadır (Şekil 3). Günümüzde kentin batıya doğru gelişimi hızla devam etmektedir.

1970 öncesinde Atakum, Atakent ve Kurupelit kıyıda plaj alanları, yazlık evler ve dinlenme tesisleri, iç kesimlerde köy yerleşmeleri ve tarım alanları ile Samsun kentinin sayfiye alanları iken, kentin bu yönde gelişimi ile hızlı bir yapılaşma göstermiş ve değişime uğramıştır. Kıyıda yazlık evlerin yerini giderek çok katlı apartmanlar almakta, sayfiye alanları özelliklerini kaybetmektedir. Bunun yanı sıra, hızlı ve plansız yapılaşmaya bağlı olarak çeşitli kentleşme sorunları yaşanmaya başlamıştır.

Bu Araştırmanın amacı, Samsun kentinin batıya doğru gelişimini ve gelişim alanlarında yaşanan değişimi ortaya koymak, kıyı kullanımını ve kentleşme sorunlarına dikkati çekmek ve öneriler geliştirmektir. Araştırma Samsun kentinin yanı sıra Türkiye'de gelişmekte olan kentlerin planlaması çalışmalarına da ışık tutabilir.

Araştırma sahasındaki yapılaşma ve arazi kullanımına ilişkin veriler, gözlem ve incelemelerin yanısıra, Samsun, Atakum, Atakent ve Kurupelit belediyeleri-

nin ilgili birimlerinden elde edilmiştir. Arazi incelemelerinde belediyelerin imar planlarından yararlanmışlardır. Yerleşmelerin nüfus gelişimlerinin ortaya konulmasında Devlet İstatistik Enstitüsü'nün verileri kullanılmıştır.

1. Samsun Kentinin Batıya Doğru Gelişmesine Etki Eden Faktörler

Samsun kentinin batıya doğru kıyı boyunca gelişmesinde fiziki ve beşeri faktörlerin çeşitli etkileri olmuştur. Kuşkusuz bu faktörlerin bir arada karşılıklı etkileşimi söz konusudur. Burada öncelikle kent ve yakın çevresindeki yeryüzü şekillerinin kentin gelişimine etkisini ele almak uygun olacaktır.

Samsun kenti, Kızılırmak ve Yeşilirmak delta ovaları arasında uzanan geniş koyun orta kesiminde, batıda Fener burnu doğuda Derbent burnu arasında kalan küçük bir alt koyun kıyısında kurulmuştur. Kent, güneyden yükseltisi giderek artan tepelik alanlarla çevrilmiş durumdadır. Kentin içinde bulunduğu fiziki yapı kentin alan bakımından gelişimini sınırlandırmaktadır.

Kentin tarihi gelişimi incelendiğinde, bulunduğu koy içinde önce kıyı boyunca yayıldığı daha sonra hafif eğimli yamaçlara doğru tırmandığı (Uzuneminoğlu, 1993) anlaşılmaktadır. 1970'li yıllara kadar kentin gelişimi, sınırlı düz alanlara rağmen yer aldığı koy içinde olmuştur (Şekil 2). Bu dönemde kentsel alan ihtiyacının artması üzerine kent merkezine yakın kıyılarda deniz doldurularak (Uzun, 2000) alan kazanılmasına gidilmiş ve dolgu alanı üzerinde ulaşım, ticaret, idari ve kültürel amaçlı yapılar yer almıştır.

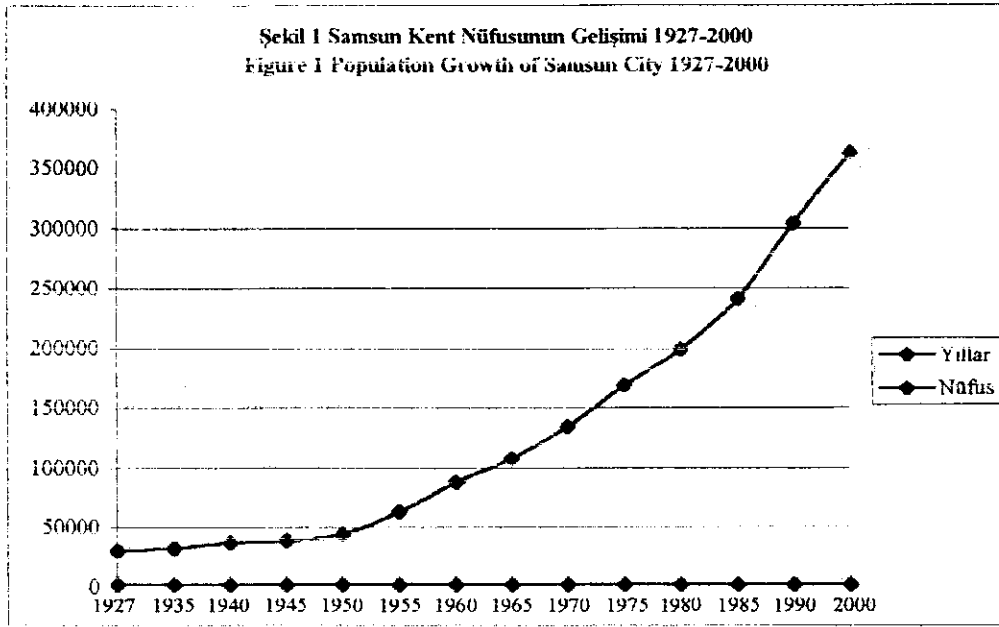
1970'li yıllarda kent, batıda Fener Burnu engelini aşarak koy dışına çıkmış, Kürtün ırmağının batısında önce Atakum, daha sonra kıyı boyunca Atakent ve Kurupelit'e doğru genişlemiştir. Samsun kentinin bu yönde gelişmesinde, nisbeten geniş kıyı düzlüklerinin varlığı etkili olmuştur. Kentin gelişme düzeni topografyadan etkilenecek, kullanım alanı ihtiyacına cevap verebilecek kıyı düzlükleri boyunca olmuştur (Şekil 3).

Kentin, Atakum, Atakent ve Kurupelit bölgesinde gelişmesinde geniş kıyı düzlüklerinin yanı sıra, yerleşme açısından sahip olduğu başka fiziki çekicilikler de etkili olmuştur. Kilometrelerce uzanan plaj alanları, temiz havası, denize yakınlık ve kentin sıkıcılığından kurtulmak isteyenler için daha geniş alanda bahçeli evlerde oturmak gibi çekiciliklerden söz edilebilir. Bu çekicilikler ev sahibi olmak isteyenleri ve müteahhitleri harekete geçirecek hızlı bir yapılaşmaya neden olmuştur.

Kentin gelişiminde beşeri faktörlerin de önemli etkileri olmuştur. Öncelikle, kentin nüfus artışı ve fonksiyonlarının gelişimi, alan bakımından genişlemeyi zorunlu kılmıştır. 1927 yılı genel nüfus sayımında 30372 olarak belirlenen Samsun kent nüfusu, 1950'ye kadar olan dönemde dikkate değer bir artış göstermemiştir. 1950'den sonra Türkiye genelindeki kentleşme hareketlerine uygun olarak kentin nüfusu hızla artmıştır (Şekil 1).

Kentin nüfus artışı ve gelişiminde coğrafi konumun önemli sonuçları olmuş-

tur. Öncelikle Samsun'u iç kesimlere bağlayan demiryolunun işletmeye açılması ve 1950'li yıllarda Samsun-Ankara Karayolu'nun yapılması, Samsun'u Orta ve Doğu Karadeniz ile Anadolu'nun iç kesimlerine ve batıya bağlayan bir merkez haline getirdi. Yine 1962 yılında yapımı tamamlanan modern Samsun Limanı, iç kesimlerden gelen ve iç kesimlere giden malların yüklendiği ve boşaltıldığı bir liman özelliği kazandı. Böylece ulaşım ağlarının merkezi birleşme yada sıkışma noktasında yer alan Samsun'un etki alanı genişledi. Bu gelişmeler Samsun'daki kent hayatını ve ticareti canlandırmış, kırsal alanlardan ve çevre illerden Samsun'a yönelik nüfus hareketini hızlandırmıştır. 1950'de 44019 olan kent nüfusu, 1960'da 87688'e ulaşmıştır.

Şekil 1- Samsun kent nüfusunun gelişimi, 1927-2000.

Figure 1- Population growth of Samsun city, 1927- 2000.

Kent nüfusundaki hızlı artış eğilimi bundan sonra da devam etmiştir. 1970 sonrası kentteki sanayileşme dikkati çekmektedir. 1970'de Gübre ve Yem fabrikaları, 1973'de Bakır sanayisinin kurulması kentin çekim gücünü artırmıştır. 1975-1980 arası dönemde Türkiye genelindeki sosyal ve ekonomik sorunlara paralel olarak nüfus artışında bir yavaşlama görülmekle birlikte 1970'de 134061 olan nüfusu 1980'de 198749'a yükselmiştir. 1980 sonrası kentlere yönelik nüfus hareketlerinin yeniden artmasıyla kentin nüfus artışı hızlanmıştır. 1980 sonrası dönemde kentin nüfus artışında belediye sınırlarının genişletilmesinin de etkisi bulunmakla birlikte, Samsun bölgenin en büyük kenti olarak nüfus çekmeye devam etmiştir. 1990'da 303979 olan kent nüfusu 2000 yılında 362756 olarak belirlenmiştir. Sonuç olarak, 1950'den sonra Samsun kent nüfusundaki hızlı artış

başta konut olmak üzere ulaşım, ticaret, sanayi, kültür, spor ve rekreasyon vb. fonksiyonları için kentin genişlemesini zorunlu kılmıştır.

Samsun kent merkezi ile Atakum, Atakent ve Kurupelit arasında ulaşım alt yapısını oluşturan Samsun-Sinop Karayolu'nun varlığı ve kent merkezi ile ulaşımın giderek gelişmesi kentin bu yönde gelişmesinde en etkili rolü oynamıştır. Önceleri Atakum, Atakent ve Kurupelit kıyılarındaki yazlık evler ve plaja bağlı olarak sadece otomobil sahibi olanların ulaşabildiği bu alanlara, Köy Hizmetleri, Karayolları, Devlet Su İşleri ve Meteoroloji Bölge Müdürlükleri bina ve lojmanlarının Atakum ve Atakent'de yapılmasıyla belediye otobüs seferleri düzenlenmeye başlamıştır. Yine 1985 den sonra Üniversite Kampusü'nün ve Pelitköy Toplu Konutları'nın Kurupelit'de yer almasıyla kent merkezi ile bu kesimler arasında düzenli otobüs ve dolmuş seferlerinin başlaması, erişilebilirliği büyük ölçüde artırmıştır. Ulaşımın gelişmesi yapılaşmayı teşvik ederken, giderek daha fazla insanın buralara yerleşmesi ulaşımın gelişmesine neden olmuştur.

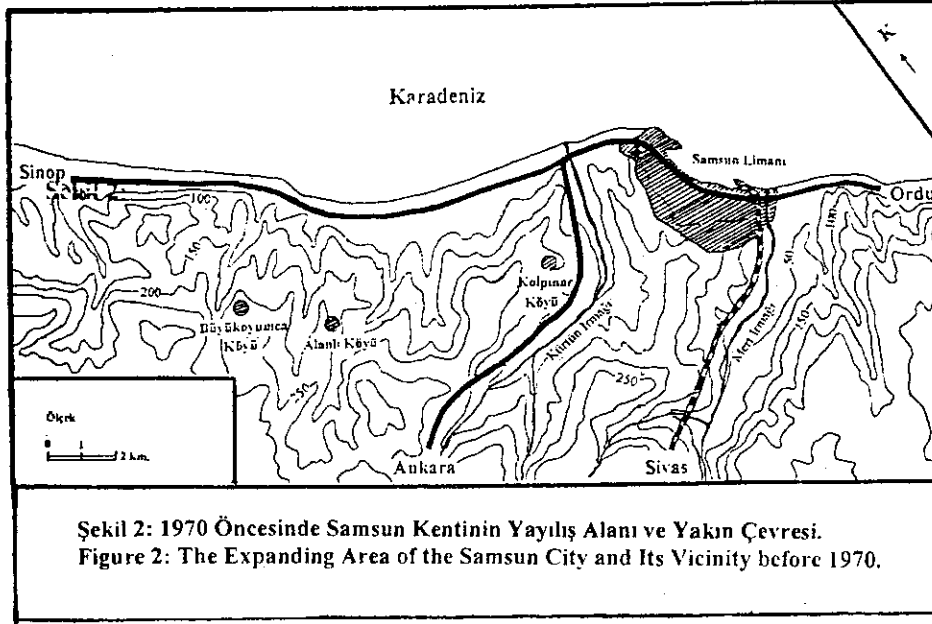
Samsun kent merkezinden batıya doğru ilerleyen Samsun-Sinop Karayolu kıyı boyunca Atakum, Atakent ve Kurupelit'den geçmektedir. Karayolunun lokasyonu kentin yayılma kalıbının yol boyunca sektörel bir şekilde oluşmasına neden olmuştur. Karayoluna bağlı olarak kentin gelişimi iç kesimlere doğru olmaktan çok, kıyı boyunca karayolunu takip ederek daha uzaklara doğru olmuştur. Yukarıda adı geçen bazı bölge bölge müdürlükleri bina, lojman ve dinlenme tesislerinin yeni gelişim alanlarında Samsun-Sinop Karayolu kıyısında inşa edilmeleri de kentin gelişme yönünü belirlenmesinde etkili olmuştur.

Özellikle geçmiş yıllarda Atakum, Atakent ve Kurupelit'de arsa ve bina fiyatlarının ucuz olması müteahhitleri ve konut edinmek isteyenleri çekmiştir. Özellikle 1980'li yıllarda çıkarılan Toplu Konut Yasası ile düşük faizli konut kredilerinin verilmesi konut yapımını hızlandırmıştır. Yine, belediye teşkilatlarının kurulmasıyla belediye hizmetlerinin başlaması ve yapılan imar planlarıyla arsa üretimi Atakum, Atakent ve Kurupelit'i yapılaşma açısından daha çekici hale getirmiştir.

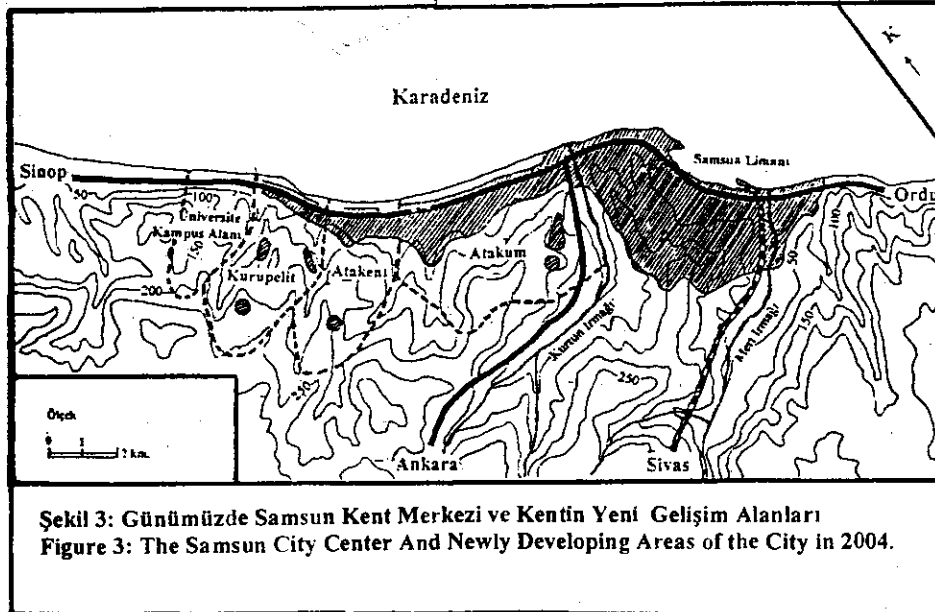
2. Kentin Yeni Gelişim Alanları: Atakum, Atakent ve Kurupelit

Atakum, Atakent ve Kurupelit, Kürtün Irmağı'nın batısında Samsun kentinin yeni gelişim alanlarıdır. Samsun kentinin en önemli gelişme aksını oluşturan bu alanda yaklaşık 60 bin nüfus yaşamaktadır. Atakum, Atakent ve Kurupelit idari bakımdan ayrı beldeler olmakla birlikte, yerleşme açısından devamlılık söz konusudur. Beldelerin kent merkezi ile ilişkileri, beldelerin içinden geçen Samsun-Sinop Karayolu üzerinden sağlanmaktadır (Şekil 3).

Atakum, Atakent ve Kurupelit'in yer aldığı bölgede kıyı boyunca plaj alanları, onun gerisinde kıyı düzlükleri ve iç kesimlere doğru tepelik alanlara geçilmektedir. Bölge jeolojik açıdan iki farklı birimden oluşmaktadır. Kıyı şeridi boyunca kum, çakıl, silt ve milden oluşan kuaterner çökelleri yer almaktadır. Kıyı şeridinin gerisinde tabanda kumtaşı, marn ve tüfit ardalanması ile bazalt ve aglome-

Şekil 2- 1970 öncesinde Samsun kentinin yayılış alanı ve yakın çevresi.
Figure 2- The Expanding area of the Samsun city and its vicinity before 1970.

Şekil 3- Günümüzde Samsun kent merkezi ve kentin yeni gelişim alanları.
Figure 3- The Samsun city center and newly developing areas of the city in 2004.

ralardan oluşan Üst Eosen yaşlı Tekkeköy Formasyonu geniş yer kaplamaktadır. Bölge ikinci derecede deprem riski taşımaktadır (Rapor, 2003).

Atakum

Kentin batıya doğru genişleme alanlarından ilkinin oluşturduğu Atakum, kıyıya paralel batıya doğru Samsun-Sinop karayolunun ve kıyıda güneye Samsun-Ankara karayolunun ulaşım ekseninde yer almaktadır. Kent merkezine 4 km. uzaklıktaki Atakum, yakın olması nedeniyle kentin batıya doğru genişlemesinden ilk önce ve en çok etkilenen alan olmuştur.

Atakum, Samsun kentinin mücavir alanı iken, kentin bu yönde gelişimi dik-kate alınarak Samsun belediye sınırları içine alınmış ve Samsun'un büyükşehir yapılmasıyla 1994 yılında alt belediye olarak kurulmuştur. Hızlı bir yapılaşmanın yaşandığı Atakum'da belediye sınırları iç kesimdeki kırsal alanlara doğru genişletilmek zorunda kalınmış ve Kolpınar köyü Atakum belediye sınırları içine alınmıştır.

Yerleşme açısından, kent merkezinde yaşanan tıkanıklığa cevap verecek özellikleriyle tercih edilen Atakum'da, Toplu Konut Yasası'nın yürürlüğe girdiği 1980'li yıllarda çok sayıda yapı kooperatifi kredi kullanarak inşaata başlamıştır. Bunların en önemlisi de 260 konutluk Türk-iş yapı kooperatifidir. Bu site Atakum'da yerleşmenin çekirdeğini oluşturmuştur. Günümüzde Atakum, en çok yapılaşmanın olduğu beldedir. 2002 yılı itibarıyla 3 binden fazlası inşaat halinde toplam 22 bin civarında konut belirlenmiştir. Atakum'da yapılaşma konut ağırlıklıdır. Konut alanlarının yanı sıra resmi kurum binaları, ticaret, eğlence ve dinlenme alanları başlıca arazi kullanımını oluşturmaktadır. Yapılaşma daha çok Samsun-Sinop Karayolu'nun kara ve deniz tarafı ile Alparslan caddesinde yoğunluk kazanmıştır. 656 işyerinin bulunduğu Atakum'da ticaret, daha çok karayolu boyunca günlük ticaret olarak gelişmiştir. İşyerleri gıda, inşaat malzemeleri, turizm ve eğlence ağırlıklıdır.

2000 yılı sayımında Atakum'un nüfusu 43950 olarak belirlenmiştir. Atakum'da yerleşmenin dolayısıyla nüfuslanmanın 1970'li yıllarda başladığı düşünülmüşse, nüfus açısından hızlı bir büyüme içinde olduğu görülür (Çizelge 1). Atakum hızlı nüfus artışı ve gelişen kent fonksiyonları ile Samsun kenti içinde ayrı bir merkez olma yolundadır.

Samsun kentinin planlı gelişim alanı olarak düşünülen Atakum'da, imar planlamasıyla ilgili ilk girişimler 1967 yılında başlamakla birlikte, ilk ciddi imar uygulamaları 1978 ve 1984 yıllarında toplam 190 ha. alanda yapılmıştır. Yeni alanların yerleşmeye açılması ve planlı yapılaşma çalışmalarına rağmen, kaçak ve plansız yapılaşmanın önüne geçilememiştir. İmar uygulamaları ve öngörülen gelişim alanları yapılaşmanın gerisinde kalmıştır. Günümüzde Atakum'da hızlı ve plansız yapılaşmanın getirdiği ulaşım, kanalizasyon, drenaj, kıyı ve deniz kirliliği ile yeşil alan, otopark, pazar yeri gibi sosyal donatı alanları eksikliği sorunları yaşanmaktadır. Kentin bu yönde gelişiminden önce Atakum, kıyılarında yer

alan yazlık evler ve diğer sayfiye alanları kentin gelişim alanı içinde kalarak çok katlı yapılaşmaya terk edilmiştir.

Atakent

Kentin batıya doğru uzantısı olarak Atakum'dan sonra yer almaktadır. Samsun kent merkezine uzaklığı 13 km. dir. Önceleri kıyıda yazlık evler; iç kesimde Alanlı köy yerleşmesinin yer aldığı Atakent, 1970 sonrasında önce Samsun-Sinop Karayolu boyunca, daha sonra karayolunun güneyinde iç kesimlere doğru yapılaşma göstermiştir. 1990 yılında Atakent belediye teşkilatı kurulmuştur. Yapılaşmanın artması ve planlama çalışmalarına bağlı olarak Alanlı köyü Atakent belediye sınırları içine alınmıştır.

Atakent'de yapılaşmanın ilk önce geliştiği Samsun-Sinop Karayolu'nun güneyi boyunca yerleşme kesintisiz devam etmekte ve en yoğun yerleşim alanlarını oluşturmaktadır. İç kesimlere doğru toplu konut alanları ve kooperatif binaları kümeler şeklinde yer almaktadır (Foto 1). Kıyıda, Samsun-Sinop karayolu ile deniz arasında kalan kesimde yazlık evler çoğunluktadır. Ancak Atakum'da olduğu gibi yazlık evlerin yerini giderek çok katlı konutlar almaktadır.

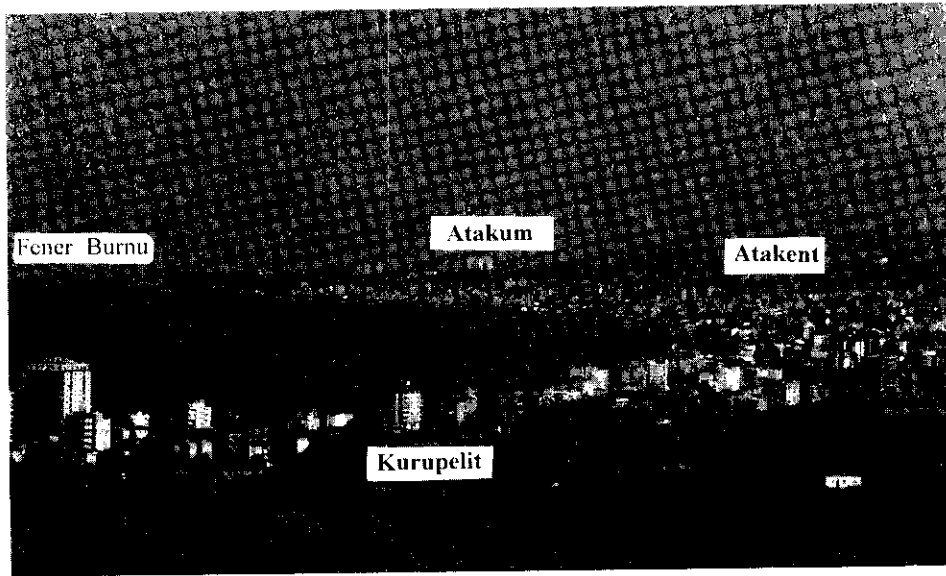

Foto 1: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kampüsünden Kurupelit, Atakent ve Atakum Kıyı Alanlarında Yerleşmenin Genel Görünümü

Photo 1: An Overview of Settlements at Atakum, Atakent and Kurupelit Coastline from Ondokuz Mayıs University Campus.

Atakent'de hızlı yapılaşmaya rağmen, imar çalışmalarına 1993-1994 yıllarında başlanmıştır. Günümüzde imar planlarının büyük bir kısmı tamamlanmış olmakla birlikte, gerek imar uygulaması öncesi, gerekse daha sonra denetimsizlik nedeniyle plansız yapılaşmalar olmuştur. Yeni ve hızlı gelişen bir yerleşim alanı olması nedeniyle önemli altyapı eksikleri vardır.

174 işyerinin bulunduğu Atakent'de nüfus artışı ve yerleşmelere bağlı olarak iş yerlerinin sayısı artmaktadır. Yoğunluğunu günlük ihtiyaçların karşılandığı iş yerleri oluşturmakla birlikte, kent merkezine göre arabaların park etmek için daha geniş alan bulabildiği, daha az trafik sıkışıklığı olan bu alanlarda büyük marketler, alış-veriş merkezleri, oto acenta ve gelerileri, yakıt istasyonları, restorantlar giderek daha fazla yer almaktadır.

Yeni gelişim alanı olarak hızlı bir büyüme içinde olan Atakent'in nüfusu, 2000 yılı nüfus sayımında 5064 olarak belirlenmiştir (Çizelge 1). Atakent'de yazlık evler ve plaj alanlarının varlığına bağlı olarak yaz döneminde nüfusu 7 binin üzerine çıkmaktadır.

Kurupelit

Kurupelit, Samsun kent merkezinin batısında, Atakent'den sonra kentin batıya doğru gelişim aksında yer almaktadır (Şekil 3). Kent merkezine uzaklığı 17 km. dir. Beldenin kent merkezi ile ilişkileri Samsun-Sinop karayolu üzerinden sağlanmaktadır. Kurupelit önceleri kıyıda belirli sayıda yazlık evler ve iç kesimde Büyükoyumca köyü yerleşmesinin yer aldığı kırsal alanlar durumunda iken, kentin batıya doğru ilerlemesiyle yeni bir gelişim alanı olarak ortaya çıkmıştır. 1991 yılında kurulan Kurupelit 1992 yılında belediye olmuştur. Kurupelit'de yerleşmenin gelişimi dikkate alınarak B. Oyumca köyü belediye sınırları içine alınmış ve Kurupelit'in bir mahallesi olarak yer almıştır.

Kurupelit'de yerleşme, kentin batıya doğru devamı olarak Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kampüs Alanı'na kadar uzanmakla birlikte, ulaşımına bağlı olarak Samsun-Sinop karayolunun her iki yanında yoğunluk kazanmıştır. Kıyıda yazlık evler, bütün yıl oturulan konutlar ve ticarethaneler bir arada yer almaktadır. İç kesimde önemli bir yerleşim çekirdeğini oluşturan 1000 konutluk Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Samsun Pelitköy Toplu Konutları dışında yerleşme oldukça seyrek. Yine iç kesimdeki Büyükoyumca mahallesi kırsal görünümündedir. Atakum ve Atakent'e göre kentleşme oranının düşük olduğu Kurupelit'de hemen tamamı Samsun-Sinop Karayolu kenarında yer alan 47 adet işyeri bulunmaktadır. Bunların çoğu gıda, sağlık, inşaat malzemesi, emlak büroları, akaryakıt istasyonları vb. İşyerleridir.

1990 yılına kadar B. Oyumca köyü olarak düzenli bir nüfus artışı gösteren Kurupelit 1990 dan sonra hızlı artış göstermiştir. 1990'da 2282 olan nüfusu 2000'de 5362'ye ulaşmıştır (Çizelge 1).

Atakum ve Atakent'e göre daha yakın zamanda gelişme gösteren Kurupe-

lit'de yapılaşma daha çok 1990 sonrası olmuştur. Üniversite Kampusü'nün ve Pelitköy Toplu Konutları'nın Kurupelit'de inşa edilmesi ve 1994 sonrası başlanan imar uygulamalarıyla elde edilmiş yerleşime hazır imarlı arsaların bolluğu Kurupelit'in yapılaşma potansiyelini artırmıştır. Kurupelit'de Samsun-Sinop Karayolu'nun her iki kıyısında yer alan yerleşmenin büyük bir kısmı plansız yapılarıdır.

Çizelge 1: Atakum, Atakent ve Kurupelit'in Nüfus Gelişimi, 1990-2000.*

Table 1: The Population Growth of Atakum, Atakent ve Kurupelit, 1990-2000.

	1990	1997	2000
Atakum		35682	43950
Atakent	2794	3890	5064
Kurupelit	2282	4433	5362

Kaynak: DİE

4. Kentin Batıya Doğru Gelişiminin Yazlık Evler Alanına Etkileri

Atakum, Atakent ve Kurupelit 1970 öncesinde, kıyı boyunca Samsun'lu zenginlerin yazlık evleri, kamu kuruluşlarının dinlenme kampları ve plaj tesisleri ile Samsun'un sayfiyesi niteliğinde idi. Kentin batıya doğru gelişmesi ile yazlık evlerin bulunduğu sayfiye alanları hızlı değişime uğramıştır.

Kıyıda, özellikle Samsun-Sinop Karayolu ile deniz arasında kalan kesimde, hemen tamamı geniş bahçeler içinde bir-iki katlı yazlık evlerden oluşan yerleşme, kentleşmeye bağlı yapılaşmanın etkisinde kalarak, çok katlı daimi konut alanlarına dönüşmeye başlamıştır. Önce yazlık evlerin bir kısmı bütün yıl kullanılan konutlara dönüşürken, sonraları yazlık evlerin yerini çok katlı apartmanlar almaya başlamıştır. Günümüzde yazlık olarak kullanılan evler ise yakınlarına yapılan apartmanlar ile kuşatılmakta, yazlık evler ile bütün yıl oturlan apartmanlar bir arada yer almaktadır.

Yazlık evler alanındaki ilk bozulmalar çok katlı konutların kaçak olarak inşası ile başlamıştır. Önceleri imar uygulamasının olmaması nedeniyle yer alan bu konutların inşası, anlaşılabilir bir şekilde imar uygulamalarından sonra da sürmüştür. Belediyeler kıyı alanlarının sayfiye özelliğini koruyarak çok katlı yapılaşmayı önlemek yerine, önceki kaçak yapılaşmayı meşru görerek, bu alanlarda yapılacak binaların kat sayısını giderek artırmıştır. Günümüzde yazlık evler alanında belediyelerin belirlediği kat sınırlaması Atakum'da 5, Atakent'de 3 ile 7

*Atakum'un 1994 yılına kadar Samsun belediye sınırları içinde yer alması, Atakent'in 1990 ve Kurupelit'in 1991 yılında belediye olarak kurulmaları nedeniyle, 1990 öncesi nüfus gelişimlerini sağlıklı olarak izlemek mümkün olmamıştır. Kurupelit'in 1990 yılı nüfusu, B. Oyumca köyü olarak nüfusedir.

arası ve Kurupelit'de tabanda daralan ve kendi parselinde daha fazla yeşil alan bırakan dikine yapılaşma (emsal) sistemi ile kat sınırlaması yoktur. Kurupelit sahilinde 10-12 katlı konutlar şimdiden yer almaya başlamıştır. Atakum, Atakent ve Kurupelit kıyılarında kent halkı ile denizi birbirinden ayıran çirkin bir yapılaşma sürmektedir.

Geniş bahçeleriyle birlikte yazlık evler, belediyelerin çok katlı yapılaşmaya izin vermesiyle konut yapımı için potansiyel arsalar haline gelmiştir. Temiz havası, deniz manzarası, kentin sıkıcılığından kurtulmak, ulaşım kolaylığı ve kente yakınlık gibi çekici özellikleri olan bu alanlarda müteahhitler konut yapımı için harekete geçmişlerdir. Böylece yoğun yapılaşma baskısı altında kalan yazlık ev sahipleri, evlerini bahçeleriyle birlikte arsa olarak satmaya veya kat karşılığı müteahhitlere vermeye yönelmektedirler (Foto 2). Bu durum yazlık evler alanının bozulma sürecini hızlandırmaktadır.

Atakum, yapılaşmanın an fazla olduğu yer olarak, kıyılarındaki yazlık evler ve sayfiye alanlarını büyük ölçüde kaybetmiştir. Yaklaşık 5 km. uzanan sahili önceleri yazlık evlerle kaplı iken, bugün yazlık evlerin sayısı çok azalmıştır. Atakent ve Kurupelit Atakum'a göre daha geç yapılaşma göstermiştir. Atakent kıyılarında yazlık evler hala çoğunlukta olmakla birlikte, Atakum'da olduğu gibi gi-

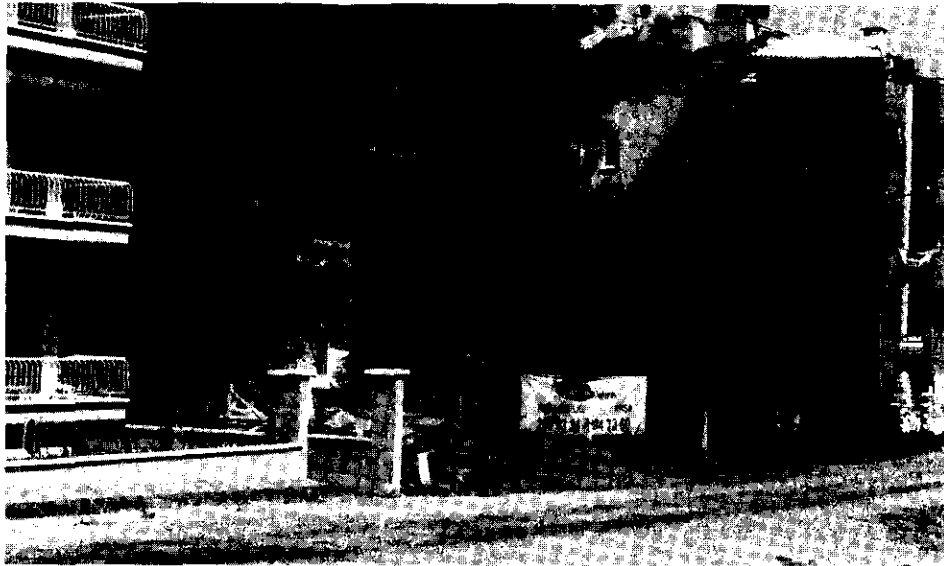

Foto 2: Atakent'de, Apartmanlar Arasında Kalmış Bir Yazlık Evin Kat Karşılığı Arsa Olarak Verileceği İlanı.

Photo 2: The Advertisement of a Summer House to be Constructed in Return as Apartment Flats at Atakent.

derek çok katlı konutlara yerlerini bırakmaktadırlar.

Kentin genişlemesine bağlı olarak Atakum, Atakent ve Kurupelit'deki yapılaşma, altyapı eksiklikleri ve kanalizasyon sularının denize boşaltılması, plaj alalarının ve denizin kirlenmesine yol açmıştır (Uzun, 2000). Kıyıda yapılaşmaya bağlı olarak yeşil alanlar hızla yok edilmektedir. Yakın gelecekte yeşil alan varlığı bazı kurumlara ait dinlenme tesislerinin bahçeleriyle sınırlı kalacaktır. Kıyıda çok katlı çirkin yapılaşma, kıyı ve deniz kirliliği, yeşil alanların azalması ve altyapı sorunları yazlık evler ve sayfiye alanlarının yok olmasına neden olmaktadır.

Sonuç

Samsun'da hızlı nüfus artışı ve kentleşme, başta konut olmak üzere çeşitli kentsel kullanım alanı ihtiyacını artırmıştır. Ancak bulunduğu doğal yapı içinde sınırlı bir gelişim alanına sahip olan kent, 1970'li yıllarda yer aldığı Samsun Koyu dışına çıkarak, Kürtün Irmağının batısından Atakum, Atakent ve Kurupelit'de yayılmaya başlamıştır. Kentin bu yönde gelişmesinde Samsun-Sinop Karayolu ulaşım altyapısının ve geniş kıyı düzlüklerinin varlığı etkili olmuştur. Yine bazı kamu binalarının kent dışında yeni gelişim alanlarında inşa edilmeleri kentin gelişim yönünü belirlemiştir.

Kentin batıya doğru hızla genişlemesine rağmen Atakum, Atakent ve Kurupelit'de belediye teşkilatlarının kurulmasında ve imar uygulamalarında geç kalınmıştır. Belirlenen gelişme alanlarının yetersiz kaldığı ve yapılaşmanın zamanında kontrol altına alınmadığı görülmüştür. Yapılaşma daha çok ve halkın kendi şartları doğrultusunda plansız olmuştur.

Hızlı ve plansız yapılaşma nedeniyle yetersiz güneşlenme, cadde ve sokakların düzgün olmayışı, trafik sorunu yaşanmaya başlanmıştır. Eğitim, sağlık ve yeşil alanlar gibi kent yerleşmeleri için önem taşıyan ortak kullanım alanları istenilen düzeyde yer almamıştır. Plansız yapılaşma kıyı ve deniz kirliliğine yol açmaktadır.

Kentin batıya doğru gelişmesiyle önce Atakum, daha sonra Atakent ve Kurupelit'de yerleşmenin kırsal ve sayfiye karakteri değişime uğramaktadır. Kıyıda sayfiye alanlarında gevşek dokuda, çoğunluğu bahçe içinde bir-iki katlı yazlık evlerden oluşan yerleşme, giderek, sık bir dokuda çok katlı apartmanların yer aldığı, yeşil alanlardan yoksun, deniz ile kentin ilişkisini kesen bir yapılaşmaya dönüşmektedir. Karayolunun güneyinde, iç kesimlerde konut yapımı için geniş alanlar bulunmasına rağmen kıyı alanlarında çok katlı yapılaşmaya izin verilmesi, arazi kullanımı açısından yanlış bir karar olmuştur.

Jeolojik olarak kuaterner çökellerinden oluşan kıyı kesimi ikinci derecede deprem riski taşımaktadır. Kıyı kesimindeki alüvyonlu sahalarda yer altı suyu seviyesinin yüksek olması durumunda zemin sıvılaşması olabileceği uzmanlar-

ca belirtilmiştir (Rapor, 2003). Bu açıdan kıyı alanlarında çok katlı yapılaşmaya izin verilmesi kaygı vericidir.

Atakum, Atakent ve Kurupelit'de Samsun-Sinop Karayolu ile deniz arasında kalan kesim kilometrelerce uzanan plajları, kıyı düzlükleri ve uygun ulaşım şartları ile turizm ve rekreasyon amaçlı kullanımlar açısından büyük potansiyel taşımaktadır. Samsun kentinin nüfus artışı, ekonomik ve sosyal gelişimi dikkate alındığında, kent halkının kullandığı sayfiye alanlarına gelecekte daha fazla ihtiyaç duyacağı açıktır. Bu nedenle Atakum, Atakent ve Kurupelit kıyılarının sayfiye özellikleri korunmalıdır. Sayfiye alanlarındaki yapılara kat sınırlaması getirilmeli ve kent halkının denizle ilişkisini kesen kıyıdaki çok katlı yapılaşmaya izin verilmemelidir. Bu konuda Samsun-Sinop Karayolu fiziki sınır olarak alınabilir. Karayolu ile deniz arasında kalan kıyı kesimi sayfiye alanları olarak belirlenmeli ve bu alanlar kent halkının yararlanmasına açık turizm yapıları, gezi ve yürüyüş alanları, yeşil alan, çocuk bahçesi ve dinlenme fonksiyonuna yönelik yapılarla donatılmalıdır. Atakum, Atakent ve Kurupelit'deki sayfiye alanlarının korunarak güçlendirilmesi, kıyı alanlarının da korunmasını sağlayacaktır.

Giderek nüfus çeken ve ilgi alanları olmaya devam eden Atakum, Atakent ve Kurupelit'de iç kesimlerde arsa üretimi ve toplu konut yapımı gibi planlı çalışmalar yapılarak uzun vadeli yeni gelişme alanları oluşturulmalıdır. Böylece yazlık evler alanındaki yapılaşma baskısı azaltılmalıdır.

Atakum, Atakent ve Kurupelit belediyelerinin kıyı alanlarındaki farklı imar uygulamaları giderilmelidir. Birlikte kıyı yönetimi oluşturularak, kıyı alanlarının mevcut kullanımı bilimsel verilerin ışığı altında yeniden gözden geçirilmelidir. Geleceğe yönelik olarak, kıyı alanları bir bütünlük içinde ele alınıp, kullanım planlaması yapılmalı ve uygulanmalıdır. Altyapı sorunları olmayan, kent ile denizi buluşturan projeler uygulanmalıdır.

Kaynakça

- DOĞANER, S., 1998, 'Türkiye Kıyı Kullanımında Turizm Olgusu' Türk Coğrafya Dergisi Sayı: 33, s. 25-52.
- GÖNEY, S., 1977, Şehir Coğrafyası, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Yay. No: 2274, İstanbul.
- ÖZGÜÇ, N., 1977, 'Sayfiye Yerleşmeleri: Gelişme ve Başlıca Özellikler' İst. Üniv. Coğ. Enst. Dergisi Sayı:22, s.143-162.
- UZUN, A., 2000, 'Samsun'da Kıyı Yönetimi', Türk Coğrafya Dergisi Sayı: 35. s. 51-68.
- UZUNEMİNOĞLU, H., 1993 'Şehirlerin Alan Bakımından Genişlemesi ve Samsun Örneği', O.M.Ü. Eğitim Fak. Dergisi Sayı: 8, s. 273-289.
- KARA, H., 1994 'Mersin-Erdemli Arasında Gelişen Deniz Turizmi, Tarım Alanları İlişkisi ve Sorunları' Ankara Üniv. Türkiye Coğrafyası Araş. Ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sayı: 22, s. 143-162.
- SAMSUN BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ, Samsun Kent Bütünü Çevre Düzeni Planı Araştırma Raporu, 2003.